

F. SCOTT
FITZGERALD

KEISTA
BENDŽAMINO
BATONO ISTORIJA

IR KITI
APSAKYMAI

Iš anglų kalbos vertė
Daiva Daugirdienė

KULTINĖS KNYGOS

Sofoklis

VILNIUS, 2018

TURINYS

| 7 |

Keista Bendžamino Batono istorija

| 41 |

Bernisė nusikerpa plaukus

| 75 |

Ledo rūmai

| 109 |

Žiemos svajos

| 139 |

Beprotiškas sekmadienis

| 165 |

Trumpa kelionė namo

KEISTA BENDŽAMINO BATONO ISTORIJA

I

1860-AISIAIS DAR BUVO MANOMA, KAD ŽMOGUI dera gimti namuose. O dabar, kaip girdėjau, aukštieji medicinos dievai jau yra pareiškę, kad pirmasis kūdikio riksmas turi nuskambėti anestetikais dvelkiančiame ligoninės, geriau madingos, ore. Taigi jaunas ponas Rodžeris Batonas su ponija Baton, vieną 1860-ųjų vasaros dieną nusprendę, kad jų pirmagimis turi gimti ligoninėje, penkiasdešimčia metų aplenkė madą. Ar šis anachronizmas kaip nors susijęs su stulbinančia istorija, kurią ketinu papasakoti, taip ir liks neaišku.

Išdėstysiu, kas nutiko, o jūs jau patys spręskite. Prieškarinėje Baltimorėje ponų Batonų padėtis – ir visuomeninė, ir finansinė – kėlė pavydą. Jie giminiavosi su Ta ir Ana šeima, todėl, kaip suprato kiekvienas pietietis, galėjo būti priskiriami prie Konfederacijoje susitelkusios itin gausios diduomenės. Dabar jie pirmą kartą pakluso senam žaviam papročiui turėti vaikų, ir ponas Batonas, be abejo, nerimavo. Tikėjosi, kad gims berniukas, kurį bus galima pasiųsti į Jeilio universitetą – į tą Konektikute esančią mokslo įstaigą, kurioje pats ponas Batonas

ketverius metus buvo žinomas dėl suprantamos priežasties duota Guziko pravardė*.

Tą rugsėjo rytą, kai buvo laukiama didžiojo įvykio, jis labai susijaudinęs atsikėlė šeštą valandą, apsirengė, pasirišo nepriekaištingai atrodančią kaklaskarę ir Baltimorės gatvėmis nuskubėjo į ligoninę sužinoti, ar nakties tamsoje užgimė nauja gyvybė.

Jau būdamas gal per šimtą jardų nuo privačios Merilando damų ir džentelmenų ligoninės, pamatė daktarą Kyną, šeimos gydytoją, nulipantį paradiniais laiptais ir vis trinantį rankas, lyg jas tebesiplaunantį, – kaip daro visi nerašytoms savo profesijos taisyklėms paklūstantys gydytojai.

Ponas Rodžeris Batonas, didmenine prekyba metalo dirbiniais užsiimančios įmonės „Rodžeris Batonas ir kompanija“ prezidentas, pasileido bėgti prie daktaro Kyno – toli gražu ne taip oriai, kaip tais žavingais laikais būtų deręję pietiečiui.

– Daktare Kynai! – sušuko. – Oi, daktare Kynai!

Gydytojas išgirdo, atsigręžė ir sustojęs laukė, bet griežtas, daktariškas jo veidas ponui Batonui artėjant įgavo keistą išraišką.

– Na? – žiopčiodamas pripuolė ponas Batonas. – Kas? Kaip jį jaučiasi? Berniukas? Kas gimė? Ką...

– Nelabai suprantu, ką sakot! – nukirto daktaras Kynas. Atrodė suirzęs.

– Vaikas jau gimė? – maldaujamai paklausė ponas Batonas.

Daktaras Kynas suraukė antakius.

– Na, taip, turbūt... tam tikra prasme, – atsakė ir vėl keistai žvilgtelėjo į poną Batoną.

* Button – saga (*angl.*).

– Mano žmonai viskas gerai?

– Taip.

– Berniukas ar mergaitė?

– Gana! – riktėlėjo galutinai suerzintas daktaras Kynas. – Malonėkite pats nueiti ir pažiūrėti. Siaubinga! – Paskutinį žodį spjaute išspjovė ir nususuko murmėdamas: – Gal manot, kad tai pagerins mano profesinę reputaciją? Dar vienas toks atvejis, ir aš sužlugdytas – bet kas būtų sužlugdytas.

– Kas nutiko? – persigando ponas Batonas. – Trynukai?

– Ne, ne trynukai! – atrėžė daktaras. – Tiesiog pats nueikit ir pamatysit. Ir susiraskit kitą gydytoją. Aš padėjau jums ateiti į šį pasaulį, vaikine. Keturiasdešimt metų gydžiau visą jūsų šeimą, bet dabar man jau gana! Nebenoriu matyti nei jūsų, nei ko kito iš jūsų giminės! Sudie!

Tuo pat nususukęs, daugiau netaręs nė žodžio, jis įlipo į kelkraštyje laukusį fajetoną ir toks rūstus nuvažiavo.

Apstulbęs ponas Batonas visas drebėdamas stovėjo ant šaligatvio. Kokia čia siaubinga nelaimė bus jį ištikusi? Nebejautė jokio noro eiti į Merilando damų ir džentelmenų ligoninę, – tik po kurio laiko šiaip taip prisivertė užlipti laiptais ir įžengti pro paradines duris.

Nejaukioje koridoriaus prieblandoje prie rašomojo stalo sėdėjo seselė. Nurijęs gėdą, ponas Batonas priėjo prie jos.

– Labas rytas, – maloniai tarė ji, pakeldama akis.

– Labas rytas. Aš... aš esu ponas Batonas.

Tai išgirdusios merginos veidas persikreipė iš siaubo. Ji pašoko ant kojų, lyg norėdama bėgti iš vestibulio, ir buvo aki-vaizdu, kad vos ne vos susivaldė.

– Noriu pamatyti savo vaiką, – tarė ponas Batonas.

Seselė tyliai ciptelėjo.

– Oi... žinoma! – isteriškai sušuko. – Į viršų. Lipkite į viršų.
Aukštyn!

Ji pirštu parodė, kur laiptai, ir ponas Batonas, neryžtingai pasisukęs, išpiltas šalto prakaito, ėmė kopti į antrą aukštą. Viršutiniame koridoriuje kreipėsi į kitą seselę, priėjusią prie jo su dubeniu rankose.

– Aš – ponas Batonas, – išlemeno. – Noriu pamatyti savo...

Terkšt! Dubuo nukrito ant grindų ir nuriedėjo laiptų link. Terkšt! Terkšt! Ritmingai ritosi žemyn, tarsi skleisdamas aplinkui šio pono sukeltą siaubą.

– Noriu pamatyti savo vaiką! – jau beveik rėkė ponas Batonas. Jautė, kad tuoj susmuks.

Terkšt! Dubuo atsidūrė pirmame aukšte. Seselė susitvardė ir pervėrė poną Batoną nuoširdžios paniekos kupinu žvilgsniu.

– *Gerai*, pone Batonai, – linktelėjo, pritildžiusi balsą. – *Puiku!* Bet jeigu žinotumėt, į kokią padėtį mes visi šį rytą per jį patekom! Tai tiesiog pasibaisėtina! Ligoninės reputacija negrįžtamai sugadinta...

– Gana! – kimiai riktelėjo ponas Batonas. – Daugiau nebegaliu!

– Ką gi, tada eime, pone Batonai.

Jis vilkosi paskui seselę. Ilgo koridoriaus gale juodu sustojo prie palatos, iš kurios sklido įvairiabaldis riksmas, – ne be reikalo tą palatą vėliau visi ėmė vadinti rėksnių palata. Įėjo į vidų. Palei sienas stovėjo pustuzinis baltų emaliuotų lovelių, ir prie kiekvienos galvūgalio buvo priišta etiketė.

– Na, – žioptelėjo ponas Batonas, – kuris čia mano?

– Va tas! – tarė seselė.

Ponas Batonas pažvelgė, kur ji rodė pirštu, ir štai ką pamatė. Suvyniotas į didelę baltą antklodę ir, kiek tilpo, įgrūstas į vieną

iš lovelių, sėdėjo kokių septyniasdešimties metų senis. Reti jo plaukai buvo beveik visiškai nužilę, smakras apžėlęs pro langą pučiančiame vėjelyje kvailai plevenančia ilga dūmų pilkumo barzda. Pajutęs pono Batono žvilgsnį, senis pakėlė apsiblausias, išblukusias akis, be žodžių klausiančias, kas čia darosi.

– Aš turbūt išsikrausčiau iš proto? – sugriaudėjo ponas Batonas; jo baimė virto įniršiu. – O gal čia ligoninė taip šlykščiai juokauja?

– Mums tai neatrodo juokinga, – griežtai atsakė seselė. – Ir aš nežinau, ar jūs išsikraustėt iš proto, ar ne... bet čia tikrai jūsų vaikas.

Ponui Batonui kaktą dar smarkiau išmušė šaltas prakaitas. Jis užsimerkė, paskui vėl atsimerkė ir pažiūrėjo dar kartą. Ne, nė kiek neapsiriko: tikrai matė septyniasdešimties metų senį – septyniasdešimtmetį *kūdikį* iš lovelės, į kurią buvo paguldytas, pro kraštus iškartomis kojomis.

Senis kurį laiką ramiai žvelgė į juos – čia į vieną, čia į kitą – ir staiga gargždžiu kriošenos balsu paklausė:

– Tu mano tėtis?

Ponas Batonas su sesele net krūptelėjo.

– Na, jei tu mano tėtis, – toliau irzliai šnekėjo senis, – tai greičiau mane iš čia pasiimk – ar bent jau liepk šitam kambarį pastatyti patogų supamąjį krėslą.

– Iš kur, dėl Dievo meilės, čia atsiradai? Kas tu toks? – pratrūko paklaikęs ponas Batonas.

– *Tiksliai* negaliu pasakyti, kas aš, – suniurzgė senis, – juk gimiau vos prieš kelias valandas, žinau tik kad mano pavardė Batonas.

– Meluoj! Tu apsimetėlis!

Senis sunkiai pasisuko į seselę:

– Va kaip gražiai sutinka naujagimį, – vos girdimai pasiskundė. – Pasakykit gi jam, kad jis klysta.

– Jūs klystate, pone Batonai, – griežtai tarė seselė. – Čia jūsų vaikas ir jūs turėsite su tuo apsiprasti. Malonėkite kuo greičiau jį pasiimti namo, šiandien pat.

– Namo? – pakartojo ponas Batonas, netikėdamas savo ausimis.

– Taip. Mes negalim jo čia laikyti. Tikrai negalim, juk suprantat?

– Ir gerai, kad negalit, – suniurnėjo senis. – Puiki vieta ramybę mėgstančiam naujagimiui. Toks bliovimas ir rėksmas, kad iki šiol nė bluosto nesudėjau. O kai pasakiau, kad noriu valgyt, tai atnešė pieno buteliuką! – čia jis net spygtelėjo iš pasipiktinimo.

Ponas Batonas susmuko ant kėdės šalia savo sūnaus ir abiem rankom užsidengė veidą.

– Dieve mano! – sumurmėjo, persmelktas siaubo. – Ką žmonės pasakys? Ką man daryt?

– Turėsite jį pasiimti namo, – primygtinai reikalavo seselė. – Tuoj pat!

Vargšui ponui Batonui prieš akis nepakeliamai aiškiai iškilo groteskiškas vaizdas: jis eina žmonių pilnomis miesto gatvėmis su šituo petys į petį stypinančiu pasibaisėtinu nežinia iš kur atsiradusiu padaru.

– Aš negaliu. Negaliu, – sudejavo ponas Batonas.

Žmonės juk sustos, jį kalbins, ir ką jis pasakys? Turės pristatyti šitą... šitą aštuntą dešimtį pradėjusį tipą: „Čia mano sūnus, gimęs šiandien, anksti rytą.“ O senis tik tvirčiau įsisups į savo antklodę, ir juodu kiūtins toliau, pro šurmuliuojančias parduotuves, pro vergų turgų (vieną baisią akimirką

ponui Batonui dingtelėjo, jog labai gaila, kad sūnus ne juoda-
odis), pro ištaigingus gyvenamojo kvartalo rūmus, pro senelių
namus...

– Nagi! Suimkite save į rankas, – įsakė seselė.

– Klausykite, – staiga pareiškė senis, – jeigu manot, kad eisiu
namo su šita antklode, tai labai klystat.

– Naujagimiai visada suvyniojami į antklodes.

Senis piktai kikendamas iškėlė aukštyn mažučius baltus su-
siaučiamus marškinėlius.

– Tik pažiūrėkite! – tarė drebančiu balsu. – Štai ką jie man
čia atnešė.

– Visi kūdikiai tokiais vilki, – pabrėžtinai mandagiai atsakė
seselė.

– Na, šitas kūdikis po poros minučių stovės prieš jus nuogu-
tėlis, – perspėjo juos senis. – Nuo tokios šiurkščios antklodės
jau kasytis norisi. Bent jau duotumėt kokią paklodę.

– Ne! Nenusimesk jos! – persigando ponas Batonas. Pasisu-
ko į seselę. – Ką man daryt?

– Nueikit į parduotuvę ir nupirkit savo sūnui drabužių.

Jau koridoriuje poną Batoną pasivijo sūnaus balsas:

– Ir lazdelę, tėti. Man reikia lazdelės.

Išeidamas į lauką, ponas Batonas garsiai trenkė durimis.

II

– Labas rytas, – pasisveikino susinervinęs ponas Batonas su
Česapiko universalinės parduotuvės. – Norėčiau nupirkti drabu-
žių savo vaikui.

– O kiek jūsų vaikui metų, pone?

– Maždaug šešios valandos, – gerai nepagalvojęs atsakė ponas Batonas.

– Kūdikių drabužėlių skyrius – anam gale.

– Ne, nemanau... ko gero, man reikia ne tokių. Jis... na, neįprastai didelis vaikas. Itin... e... didelis.

– Ten yra ir didelių vaikiškų drabužėlių.

– O kur jau paaugusių berniukų skyrius? – apimtas nevilties ir lyg apsigalvojęs paklausė ponas Batonas. Jam atrodė, kad pardavėjas tikrai numano apie gėdingą jo paslaptį.

– Čia.

– Na... – Ponas Batonas sudvejojo. Mintis, kad sūnų reikės rengti kaip suaugusį vyrą, buvo tiesiog nepakenčiama. O jeigu jis rastų kokį *labai* didelį paauglišką kostiumėlį, tą šlykščią ilgą barzdą būtų galima nukirpti, žilus plaukus nudažyti rudai – šitaip paslėptų, kas baisiausia, ir išsaugotų šiek tiek savigarbos... ką jau kalbėti apie padėtį Baltimorės visuomenėje.

Bet karštligiškai apžiūrėjęs visą paauglių skyrių, naujagimiui Batonui tinkamo kostiumo nerado. Tada, žinoma, ėmė kaltinti parduotuvę – ką gi daugiau tokiais atvejais žmogus gali kaltinti, jei ne parduotuvę?

– Kiek, sakėte, jūsų sūnui? – smalsiai paklausė pardavėjas.

– Jam... šešiolika metų.

– A! Labai atsiprašau. Man pirmiau pasigirdo, kad šešios *valandos*. Vaikinių drabužių skyrius kitoje salėje.

Ponas Batonas jau buvo bėspūdinąs ten, bet staiga sustojo ir pralinks mėjęs parodė į vitrinoje stovintį manekoną.

– Va! – sušuko. – Imu šitą kostiumą, kuriuo apvilktas manekenas.

Pardavėjas išpūtė akis.

– Bet juk čia ne vaikiškas kostiumas, – paprieštaravo. – Na, *vaikui* jis pernelyg prašmatnus. Toks tiktų jums pačiam!

– Suvyniokit, – nekantriai pareikalavo pirkėjas. – Kaip tik tokio man ir reikia.

Apstulbęs pardavėjas pakluso.

Grįžęs į ligoninę, ponas Batonas įžengė į naujagimių palatą ir beveik metė ryšulį sūnui.

– Štai tau drabužiai, – burbtelėjo.

Senis išvyniojęs pašaipiai apžvelgė, kas jam atnešta.

– Atrodo kažkaip juokingai, – pareiškė nepasitenkinimą. – Nenoriu, kad iš manęs visi juoktųsi.

– Per tavo dabar visi juoksis iš *manęs!* – atkirto ponas Batonas. – Ne tavo reikalas, kaip atrodysi. Renkis... arba... arba *gausi per užpakalį.*

Prieš ištardamas paskutinius žodžius, sunkiai nurijo seiles, bet jautė, kad kaip tik tai ir reikėjo pasakyti.

– Gerai, tėti, – atseit pagarbiai tarė sūnus. – Tu vyresnis, tu geriau supranti. Darysiu, kaip liepsi.

Išgirdęs žodį „tėti“, ponas Batonas vėl krūptelėjo.

– Ir paskubėk.

– Skubu, tėti.

Pažvelgęs į apsirengusį sūnų, ponas Batonas visai nusiminė. Taškuotos kojinės, rausvos kelnės ir diržu sujuosta palaidinė su plačia balta apykakle. Virš jos banguoja ilga balkšva barzda, beveik iki juosmens. Įspūdis nekoks.

– Pala!

Ponas Batonas pagriebė medicinines žirkles ir trim greitais čerkštelėjimais nurėžė nemažą barzdos dalį. Bet ir šitaip pagerinta sūnaus išvaizda buvo anaip tol ne puiki. Susivėlę reti šeriai, pavandenijusios akys, pageltę senio dantys visai nederejo prie linksmų spalvų kostiumo. Bet ponas Batonas nepasidavė, ištiesė sūnui ranką.

– Eime! – griežtai tarė.

Sūnus patikliai įsikibo.

– O kaip mane vadinsi, tėti? – paklausė drebančiu balsu, kai juodu jau ėjo iš palatos. – Gal tiesiog mažyliu, kol sugalvosi geresnį vardą?

– Nežinau, – suurzgė ponas Batonas. – Manau, pavadinsim tave Matūzaliu*.

III

Net kai Batonų atžala – trumpai nukirptais, nenatūraliai juoda spalva nudažytais retais plaukeliais ir iki blizgėjimo nuskustu veidu – buvo apvilktas apstulbusio siuvėjo pagal užsakymą pasiūtais kūdikiškais drabužiais, ponas Batonas turėjo pripažinti, kad toks pirmagimis šeimai garbės nedaro. Nors ir seniokiškai susikūprinęs, Bendžaminas Batonas (taip jį pavadino, nusprendę vis dėlto neduoti labai tinkamo, bet keblaus Matūzaliao vardo) buvo penkių pėdų ir aštuonių colių ūgio. Drabužiai negalėjo to paslėpti, kaip ir apkarpyti, nudažyti antakiai nenukreipė dėmesio nuo to, kad akys po jais pavargusios, išblukusios ir pavandenijusios. Kūdikiui iš anksto pasamdyta auklė baisiausiai pasipiktino ir išėjo, vos pažvelgusi į jį.

Bet ponas Batonas atkakliai laikėsi savo nusistatymo. Bendžaminas – kūdikis, taigi ir turi būti kaip kūdikis. Iš pradžių ponas Batonas pareiškė, kad Bendžaminas, jei negers šilto pieno, tai visai nieko negaus, bet paskui buvo perkalbėtas – leido sūnui duoti duonos su sviestu ir net avižinės košės. Kartą jis

* Matūzalis – seniausias žmogus Biblijoje, atseit gyvenęs 969 metus. (*Čia ir toliau vert. past.*)